

1917 Tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde Yer Alan Nişanın Sona Ermesi ve Buna Bağlanan Sonuçlara İlişkin Hükümler Üzerine Bir Değerlendirme^(*)

An Evaluation on the Provisions Regarding the End of the Engagement and the Consequences in the Law of 1917 Family Declaration

Gözde ÇAĞLAYAN AYGÜN

Doktor Öğretim Üyesi

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Medeni Hukuk Anabilim Dalı

Anahtar Kelimeler

*Nişanlanma,
Nikâh Akdi,
Nişanın Bozulması,
Mehir,
Tazminat.*

Öz

1917 Tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi gerek Osmanlı hukuku gerekse İslam hukuku bakımından önemli bir kanunlaştırma hareketidir. Osmanlı hukukunda 1917 Tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi ilk kez nişanlanmayı bir kurum olarak hüküm altına alan yasal düzenleme olması dolayısıyla büyük önem taşımaktadır.

Kararname'de nişanlanmakla nikâh akdinin meydana gelmeyeceği ifade edilmektedir. Nişan, tarafların istediği zaman sonlandırabileceği bir hukuki ilişkidir. Bunun dışında nişanlılardan birinin ölümü hâlinde de nişanın kendiliğinden sona erdiği kabul edilmektedir. Nişanın bozulması durumunda tarafların birbirine vermiş olduğu hediyelerle, mehre mahsuben verilen şeylerin durumunun ne olacağı ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Kararname açıkça veya zımnen tazminat hakkı ile ilgili düzenleme yapmamıştır. Çünkü İslam hukukunda nişanlanma bir sözleşme olarak kabul edilmediğinden nişanın bozulması dolayısıyla tazminat istenmesi de uygun görülmemiştir.

Günümüz hukukuna bakıldığında nişanlanmaya ilişkin hükümlerin Kararname ile genel anlamda paralellik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu bakımdan da Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenen nişanlanmanın sona ermesi sebeplerinin ve ortaya çıkan sonuçların genel bir karşılaştırma yapılarak bir tespitte bulunulması çalışma açısından önem taşımaktadır.

Keywords

*Engagement,
Marriage Contract,
Break of Engagement,
Mahr,
Compensation.*

Abstract

The 1917 Family Law Decree is an important codification movement in terms of both Ottoman law and Islamic law. In Ottoman law, the Family Law Decree of 1917 is of great importance as it is the first legal regulation that governs engagement as an institution.

It is stated in the decree that a marriage contract will not occur by getting engaged. Engagement is a legal relationship that the parties can terminate at any time. In addition, in the event of the death of one of the betrothed, it is accepted that the engagement ends automatically. There are regulations regarding the gifts given by the parties to each other and the status of the things given as a deduction for the mahr in case the engagement is broken. The decree did not explicitly or implicitly make any provision regarding the right to compensation. Because the engagement is not accepted as a contract in Islamic law, it was not considered appropriate to demand compensation due to the breaking of the engagement.

Looking at today's law, it is understood that the provisions on engagement are in general parallel with the Decree. In this respect, it is important for the study to draw a conclusion by making a general comparison of the reasons for the termination of the engagement regulated in the Turkish Civil Code and the results.

^(*) Araştırma Makalesi.
Hakem denetiminden geçmiştir.

Gönderim Tarihi: 04.01.2023, Kabul Tarihi: 22.01.2023.

GİRİŞ

Toplumun en küçük birimini oluşturan aile, her dönemde önem ve değerini koruyan bir kurumdur. Bu kurum da kişilerin bir evlilik birliğine dâhil olmaları ile ortaya çıkmaktadır. Evlilik birliğini kuracak olan kişilerin evlenmeden önce eşini tanıma ihtiyacı da nişanlanma olgusunu karşımıza çıkarmaktadır. Nişanlanmanın, evlenme niyetinde olan kişilerin birbirleriyle uyumlu olup olmadığının anlaşılması ve gerçekleşecek evlenmenin sağlam ve sarsılmaz bir zemine oturtulması bakımından önemi büyüktür. Dolayısıyla taraflara sağlıklı olarak gerçekleşmeyecek bir evlilik birliği içine girmeden, aradaki bağı sonlandırma fırsatı sunmaktadır.

Nişanlanmanın taşıdığı önem, İslam hukukunun evlenmeye attığı değer ve sözü edilen kurumun da bunun bir ön adımı olmasında kendini göstermektedir¹. Bu önemi dolayısıyla hukuk sistemlerinde nişanlanmaya ilişkin pek çok hüküm getirilmiş ve bu kurum düzenleme altına alınmıştır. Nitekim Osmanlı hukuku esas olmak üzere İslam hukuku bakımından önemli bir yasal düzenleme olan ve Osmanlı Devleti'nin son yıllarına rastlayan 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi de nişanlanmayı ilk kez ayrı bir başlık altında düzenlemiştir². Yapılan düzenlemede nişanlanmaya ilişkin hem doğrudan hem de dolaylı hükümler bulunmaktadır. Ayrıca Kararname'yle ilişkili olarak yayınlanan gerek mazbatalarda gerekse nizamnamelerde de nişanlanmaya ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

Nişanlanma her ne kadar daha önce toplumda yaygın olan bir kurum olarak karşımıza çıksa da Kararname ile ilk kez yasal bir zemine kavuşturulmuştur. Kararname bu anlamda İslam hukukunda aslında uygulanagelen bir kurum olan nişanlanmayı, esaslarını çizerek düzenlemiştir. İslam hukukunda da evlenme akdi öncesi zorunlu olmasa da tarafların birbirini tanımak için geçirdiği ve evliliğe uygun olup olmadıklarını kendilerince tespit ettikleri nişanlılık dönemi bulunmaktadır ancak İslam hukukunda nişanlanma “hıtbe” kelimesiyle ifade edilmektedir. Her ne kadar Osmanlı hukukunda “hıtbe” kelimesi çok kullanılmayıp “namzet olmak” kavramı nişanlanma kurumunu karşılarsa da³ Kararname'de nişanlı kimseler için “hâtıb” ve “mahtûbe” kavramlarının kullanıldığı dikkat çekmektedir⁴.

Kararname'de nişanlanma başlığı altında, nişanlanmanın içeriği, nişanın bozulması hâlinde verilen hediyeelerin ne şekilde iade edileceğine ilişkin hükümler yer almaktadır. Fakat nişanın bozulması durumunda tarafların bir tazminat hakkına sahip olup olmayacağına ilişkin ne açık ne de örtülü bir kural bulunmaktadır. Bu konunun İslami içtihatlar yoluyla çözüme kavuşturulmasının tercih edildiği yönünde bir anlam ortaya çıkartmaktadır.

¹ CİN, Halil: *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Konya, 1988 (Evlenme), s. 41; DOĞANGÜZEL, Semra Betül: *Osmanlı Hukukunda Nişanlanma*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 66.

² YAKUT, Esra: *Osmanlı Devleti'nin Son Yıllarında Meşihat, Adliye Maarif ve Hilafet 1918-1922*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2020 (Meşihat), s. 67; BAYGIN, Cem: “Tanzimattan Günümüze Aile Hukukunun Gelişim Sürecine Kısa Bir Bakış”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2016, Cilt 22, Sayı 3, s. 455; GÜNEŞ, Ahmet: “İslam Hukuku Açısından Nişanlanma”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, 2007, Cilt 10, Sayı 29, s. 163; KILINÇ, Ahmet: “İslam Hukukunun Evrenselliği Bağlamında Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile Malezya İslam Aile Hukuku Kanunu 1984'ün Mukayesesi”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2019, Cilt 14, Sayı 2 (İslam hukuku), s. 657; ACAR, İbrahim: “İslam Hukuku Açısından Nişanlanma”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2005, Sayı 23 (Nişanlanma), s. 73; YURTSEVEN, Yılmaz: “1917 Tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi ve Osmanlı Aile Hukukuna Getirdiği Yenilikler”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2003, Cilt 11, Sayı 1-2, s. 217-218; BOZKURT, Gülnihal: *Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s. 173; ÜNAL, Mehmet: “Medeni Kanunun Kabulünden Önce Türk Aile Hukukuna İlişkin Düzenlemeler ve Özellikle 1917 Tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1977, Cilt 34, Sayı 1, s. 226; KÜÇÜKTİRYAKI, Ahmet Yasin: “Osmanlı Devletinde Tanzimat Sonrası Aile Hukuku Alanındaki Gelişmeler ve Hukuk-I Aile Kararnamesi”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014, Cilt 13, Sayı 26, s. 188; CİN, Evlenme, s. 294; DOĞANGÜZEL, s. 39. Bu hususta karşı görüş için bkz. AYDIN, Mehmet Akif: *Osmanlı Aile Hukuku*, 2. Baskı, Klasik Yayınları, İstanbul, 2018 (Osmanlı), s. 176.

³ SOLAK, İbrahim: *Konya BŞB*, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya, 2016, s. 272, n. 113-3; DOĞANGÜZEL, s. 21; AYDIN, *Osmanlı*, s. 44.

⁴ CİN, Halil / AKYILMAZ, Gül: *Türk Hukuk Tarihi*, 4. Baskı, Sayram Yayınları, Konya, 2011, s. 376; AYDIN, Mehmet Akif: *Türk Hukuk Tarihi*, 5. Baskı, Hars yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 283; KONAN, Belkis: “Konya 42 numaralı Şer'iyye Sicil Defterine Göre 18. Yüzyılın Başlarında Konya'da Aile Hukuku Davaları”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021, Cilt 4, Sayı 1 (Konya 42), s. 104; KAMA, Sezen: “Osmanlı Hukukunda Evlilik Akdi ve Söz Konusu Akdin 1869 Tarihli Tabiiyyet-I Osmaniyye Kanunnamesine Göre Osmanlı Tabiiyyetine Etkisi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2013, Cilt 71, Sayı 1, s. 681.

Nişanlanma, evlenmeye zorlama hakkı vermemekte ve nikâh akdi yerine geçmemekte; ayrıca bu husus Kararname'de de açıkça vurgulanmaktadır⁵. O hâlde taraflar istedikleri zaman bu ilişkiyi ortadan kaldırmaktadırlar⁶.

Nişanlanmanın sona ermesi sebeplerinin ve özellikle nişanın bozulması hâlinde tarafların hak ve yükümlülüklerinin ne şekilde düzenlendiğinin etraflıca incelenmesi önem taşımaktadır. Çünkü nişanlanmanın hukuki niteliği, nişanın bozulması hâlinde nişanı bozan tarafın diğerine iade edeceği mehir ve hediyeler bakımından olmasa da tazminat istenip istenemeyeceği hususunun ortaya konulması açısından özellik göstermektedir⁷.

I. NİŞANLANMANIN SONA ERMESİ SEBEPLERİ

Nişanlanma, evlenme vaadi⁸ olmakla birlikte mutlaka evlilikle sonuçlanması gereken bir hukuki ilişki değildir. Dolayısıyla çeşitli sebeplerin varlığı hâlinde nişanın sona erdiğinden, bozulduğundan söz etmek mümkündür.

Nişanlanma tarafların iradesiyle sona erdirilebileceği gibi tarafların iradesi dışında gerçekleşen sebepler dolayısıyla da sona ermektedir. Kararname'de nişanlanmanın sona ermesi bakımından böyle bir sınıflandırma yapılmamış olsa da bir tasnif yapılması günümüz hukukuyla kıyaslanabilmesini kolaylaştıracaktır.

A. Tarafların İradesi Dışında Gerçekleşen Sebepler

1. Ölüm

Tarafların iradesi dışında ortaya çıkan ve nişanın sona ermesine yol açan sebeplerden biri ölümdür. Bu durumda nişanlanma kendiliğinden sona ermektedir⁹. Kararname taraflardan birinin ölümü hâlinde de verilen hediyelerin ve mehrin iade edileceğini hüküm altına almıştır.

2. Evlenme Engellerinin Mevcudiyeti

Nişanlanma evlenme amacıyla yapıldığı için evleviyetle evlenme engellerinin bulunmaması gerekir¹⁰. İslam hukukunda evlenme engelleri sürekli (mutlak, kesin) evlenme engelleri ve geçici evlenme engelleri olarak karşımıza çıkmaktadır¹¹. Sürekli evlenme engelleri; kan hısımlığı, sıhri hısımlık ve süt hısımlığıdır. Nişanlanmadan sonra tarafların evlenmelerine kesin olarak engel olan bu sebeplerden biri ortaya çıkmışsa, nişanlanmanın sona ereceği kabul edilmektedir¹².

⁵ Kararname'nin birinci maddesinde "Nişanlanmakla veya vaat ile nikâh mün'akit olmaz" şeklinde hüküm bulunmaktadır. Bkz. AK-GÜNDÜZ, Ahmet: *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Diyarbakır, 1985, s. 331; AYDIN, Osmanlı, s. 223; YAKUT, Meşihat, s. 67.

⁶ YAKUT, Esra: "Klasik Dönem Osmanlı Aile Hukukunda Kadının Konumu", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2015, Cilt 1, Sayı 1 (Klasik Dönem), s. 2; SAK, İzzet: "Osmanlı Toplumunda Nâmzedin (Nişanın) Bozulması ve Sonuçları: Konya Örneği (18. Yüzyılın İlk Çeyreğine Ait Konya Şer'îye Sicillerine Göre)", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2006, Sayı 16, s. 496; KARAASLAN, Arzu: "Osmanlı Toplumunda Ailenin Teşekkülünde İlk Adım: Namzedlik", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 2015, Cilt 5, Sayı 2, s. 191; ERTUÇ, Hüseyin: *İslam Hukuku Açısından Nişanlanma*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1999, s. 22; DİRİK, Mehmet: "İslam Hukuku Açısından Nişanı Bozma Tazminatı", *Mîzânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi*, 2021, Sayı 13, s. 109; KONAN, Belkis: "Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde Kadının Hukuki Durumu ile İlgili Düzenlemeler", (Ed.) GEDİKLİ, Fethi: *II. Türk Hukuk Tarihi İslam Hukuku Kongresi Bildirileri Cilt 1*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016 (Kadın), s. 330; HAS, Şükrü Selim: "Nişanın Bozulmasının Hükûkî ve Dini/Ahlakî Neticeleri", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2006, Sayı 30, s. 116; AYDIN, Osmanlı, s. 44; GÜNEŞ, s. 175; ACAR, Nişanlanma, s. 90; KONAN, Konya 42, s. 104.

⁷ AYDIN, Osmanlı, s. 45 vd.; YAKUT, Meşihat, s. 67.

⁸ HAS, s. 114; DOĞANGÜZEL, s. 52; DİRİK, s. 109; YURTSEVEN, s. 223; ERTUÇ, s. 20.

⁹ KARAMAN Hayrettin: *Mukayeseli İslam Hukuku*, Cilt 1, Nesil Yayınları, İstanbul, 1991, s. 240; DOĞANGÜZEL, s. 122; ERTUÇ, s. 68; GÜNEŞ, s. 179; SAK, s. 496; YURTSEVEN, s. 224.

¹⁰ ERTUÇ, s. 30.

¹¹ PAÇACI, İbrahim: "Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslam Aile Hukuku (Evlenme ve Boşanma Örneği)", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2008, Sayı 11, s. 76; DAĞCI, Şamil: "İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-I (Sürekli Evlenme Engelleri)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, Cilt 39, Sayı 1, s. 195; ÇINAR, Hafize: *İslam Hukukunda ve Medeni Hukukta Evlilik Engelleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, s. 6; DOĞANGÜZEL, s. 96 vd.

¹² AKGÜÇ, Mehmet Fatih: *Evlilik Öncesi Sürecin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mardin, 2021, s. 21; ERTUÇ, s. 69; YURTSEVEN, s. 223; KARAMAN, s. 239; GÜNEŞ, s. 172.

B. Tarafların İradesiyle Ortaya Çıkan Sebepler

1. Evlenme

Nişanlanma evlenme vaadi olarak kabul edildiğinden, evlenme ile birlikte kendiliğinden sona ermektedir¹³. Kaldı ki nişanlanmanın taşıdığı amaç dolayısıyla evlenme ile sona ermesi nişanlı kişilerin arzu ettiği bir sonuçtur¹⁴.

Kararname ile aynı döneme denk gelmemekle birlikte, Osmanlı Devleti'ne ait bazı şer'iyye sicillerinde namzed, yani nişanlı olan kişilerin evlenme isteğini sicillere işlettiği görülmektedir. Bu kayıtlardan birinde Meryem adlı bir kadın, Hüseyin Tahir isimli bir erkeğin evlenme isteğini reddetmiş ve Şükrullah ile namzet olduklarını ve onunla evlenmek istediğini ifade etmiştir¹⁵.

Evlenme kayıtlarında sadece tarafların evlenmeye ilişkin talep ve beyanları yer aldığı için taraflar arasında bir nişanlılık sürecinin yaşanıp yaşanmadığı konusunda açıklık bulunmamaktadır¹⁶. Kaldı ki nişanlı kişilerin nişanlanmanın ardından evlenmelerine yönelik kayıtlara da sık rastlanılmamaktadır.

2. Taraflardan Birinin Nişanı Bozması

Nişanın bozulması hususunda İslam hukukçuları arasında farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu farklılığın temelinde ise nişandan vazgeçmenin mekruh olup olmadığı yönündeki görüş ayrılıkları yer almaktadır¹⁷.

Nişanlanma her ne kadar evlenme vaadi olsa da her zaman nişanlılık ilişkisinin nikâh akdi ile sonlanmasından söz edilememektedir. Dolayısıyla nişan tarafların tek taraflı iradesiyle her ortadan kaldırılabilmektedir.

Nişanlanmanın sona erdirilmesinin haklı sebebe dayanıp dayanmaması nişanlılık ilişkisinin ortadan kalkması bakımından bir değer taşımamakta, sadece nişanlanmanın sona ermesine bağlanan sonuçlar üzerinde etkili olmaktadır¹⁸.

Nişanın bozulmasının taraflar açısından pek çok sebebi bulunmaktadır. En sık karşılaşılan ve şer'iyye sicillerinde de kayıt altına alınan nişanlılık sürelerinin uzaması, özellikle küçükken aileleri tarafından nişanlandırılan kızların buluş çağına erdikten sonra nişanlılarıyla evlenmek istememeleri en sık karşılaşılan sebeplerden biri olmuştur. Bunun dışındaki sebeplerden bazıları ise yine evlenmek için gerekli birtakım hazırlıkların yapılamayışının ya da aile kurduktan sonra refah içinde yaşanılmayacağına göstergesi olan maddi imkânsızlıklardır¹⁹.

Kararname'nin 2. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir: “Söz kesildikten sonra tarafeynden biri, nikahtan imtina veya vefat etse hatibin mehre mahsuben vermiş olduğu şeyler mevcut ise aynen ve telef olmuş ise bedelen istirdad olunabilir...”. Bu hüküm doğrultusunda Kararname'nin nişanlılık ilişkisini sonlandırma ve buna sonuçlar bağlama yolunu tercih ettiğini söylemek mümkündür.

¹³ DOĞANGÜZEL, s. 117; ERTUÇ, s. 69; GÜNEŞ, s. 170; AKGÜÇ, s. 23.

¹⁴ KÜÇÜK, Fatih: *İslam Hukukuna Hutbe (Kız İsteme) ve Nişanlılık Dönemi*, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan, 2018, s. 99; DOĞANGÜZEL, s. 117.

¹⁵ Bu kayıt için bkz. Diyarbakir Şer'iyye Sicilleri - Divan-ı Hümâyûn Sicilleri (<https://diyarbakirsicilleri.name.tr/?kategori=hukum&kelimegn=namzed&sayfa=0&secim=hkm&nerede=&trn=&tra>, ET: 18.10.2022).

¹⁶ DOĞANGÜZEL, s. 118.

¹⁷ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. SAVADAGO, Abdaourahamane: *İslam Aile Hukukunda Nişanlanma ve Evlilik Akdi Esnasında Ortaya Çıkan Çağdaş Problemler*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2018, s. 27 vd.; ERTUÇ, s. 71.

¹⁸ ERTUÇ, s. 70; GÜNEŞ, s. 175; SAK, s. 496; ACAR, s. 90.

¹⁹ DOĞANGÜZEL, s. 119 vd.; SAK, s. 504 vd.; YURTSEVEN, s. 224.

II. NİŞANI BOZMANIN HUKUKİ SONUÇLARI

A. Genel Olarak

Nişan, tarafların karşılıklı anlaşmasıyla bozulabileceği gibi taraflardan birinin tek taraflı iradesiyle de bozulabilir. Bunun sonucunda nişanlılık ilişkisini sonlandıran taraflar arasında bazı anlaşmazlıklar ortaya çıkmaktadır²⁰. Bu anlaşmazlıklar ödenen mehir ve verilen hediyeler ile tazminata ilişkindir²¹.

B. Mehrin Geri Verilmesi

Nişanın bozulması hâlinde tarafların anlaşmazlığa düştüğü hususlardan biri nikâhtan önce kısmen ya da tamamen ödenmiş olan mehrin ne şekilde iade edileceğidir²². Mehrin iade edilmesi bakımından Kararname ile getirilen düzenleme ve İslam hukuku uygulamasına değinmeden önce mehir kavramı ve mehrin kapsamı üzerinde durmak daha isabetli olacaktır.

1. Mehr Kavramı

Mehir, İslam hukukunda evlenirken erkek tarafından kadına verilmesi gereken para yahut maldir²³. Bu ifadeden anlaşılması gereken mehrin aslında kadının bir bedeli ya da ondan faydalanmanın karşılığı olmayıp aksine birlikte yaşam sürme iradesinin bir sembolü niteliğinde olduğudur²⁴.

Mehir kadına aittir ve mehri üzerinde dilediği gibi tasarruf etme yetkisine sahiptir²⁵. Bunun bir sonucu olarak da kadının rızası alınmaksızın kadından geri alınamaz veya bir başkasına devredilemez²⁶. Kararname, 89 ve 90. maddelerinde bu hususu düzenleyerek şu hükmü getirmiştir: “*Mehir menkuhenin hakkı olup onunla cihaz yapmaya zorlanamaz. Bir kızı tezviç veya teslim için ebeveyn veya akrabasının zevceden akça veya eşyayı saire almaları memnudur.*”.

Ödenecek mehir, belirli bir miktar para olabileceği gibi bazı eşyalar da olabilir. Nitekim taşınmaz ve taşınmaz mallar, hayvanlar, para veya ticari bir mal mehrin konusunu oluşturabilmektedir²⁷. Mehrin konusu genellikle tarafların anlaşmasıyla belirlenir²⁸. Kararname’de de bu husus “*Mehir ya mehr-i müsemmadır ki tarafeynin az veya çok tesmiye ettikleri maldır.*” şeklinde hüküm altına alınmıştır²⁹.

Mehrin miktarı için bir üst sınır öngörülmediği hususunda mezhepler arasında görüş birliği bulunmaktadır³⁰. Ancak bunun sınırını elbette tarafları zorlamayacak bir meblağın ödenmesi oluşturmaktadır³¹.

²⁰ DOĞANGÜZEL, s. 124; GÜNEŞ, s. 180; SAK, s. 496; DİRİK, s. 111; ERTUÇ, s. 70; AKGÜÇ, s. 23.

²¹ SAK, s. 496; GÜNEŞ, s. 180; DOĞANGÜZEL, s. 124; YURTSEVEN, s. 224 vd.; ACAR, s. 90; SAVADAGO, s. 27; AKGÜÇ, s. 23-24; YAKUT, *Klasik Dönem*, s. 2 vd.; AYDIN, *Osmanlı*, s. 46; KÜÇÜK, s. 102.

²² DOĞANGÜZEL, s. 131; AYDIN, *Osmanlı*, s. 46; GÜNEŞ, s. 180; SAK, s. 510; YAKUT, *Klasik Dönem*, s. 2 vd.; AKGÜÇ, s. 24; SAVADAGO, s. 29; ACAR, *Nişanlanma*, s. 91.

²³ AYDIN, Mehmet Akif: “Hukuk-ı Aile Kararnamesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 18, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1998 (Kararname), s. 389; KILINÇ, Ahmet / KILINÇ, Ayşe Nur: “Mehrin Türk Pozitif Hukuku Açısından Yeniden Değerlendirilmesi Gerekliği”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2019, Cilt 1, Sayı 10, s. 105; OKUR GÜMRÜKÇÜOĞLU, Saliha: “İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2013, Cilt 17, Sayı 4, s. 227; CİN / AKYILMAZ, s. 405; DOĞANGÜZEL, s. 131; ERTUÇ, s. 73;

²⁴ ACAR, İbrahim: “Mehrin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2011, Sayı 17 (Mehir), s. 368; ERTUÇ, s. 73; KARAMAN, s. 282.

²⁵ CİN, Halil: “İslam Hukukunda Mehr”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1972, Cilt 29, Sayı 1 (Mehr), s. 235; DOĞANGÜZEL, s. 131; ERTUÇ, s. 73; OKUR GÜMRÜKÇÜOĞLU, s. 227; KILINÇ / KILINÇ, s. 105; ACAR, *Mehir*, s. 374; CİN / AKYILMAZ, s. 416. Osmanlı aile hukuku uygulamasında mehir kadın açısından önemli bir yer tuttuğu için, kadının mehir hakkının onun ölümü hâlinde mirasçılara geçeceği ve mirasçıların da borçlu koca aleyhine dava açabilecekleri kabul edilmektedir. Detaylı bilgi için bkz. CİN, *Mehir*, s. 237; AKYÜZ, s. 221.

²⁶ KARAMAN, s. 284-285; ERTUÇ, s. 73; DOĞANGÜZEL, s. 131; OKUR GÜMRÜKÇÜOĞLU, s. 228.

²⁷ AKYÜZ, Jülide: “Evlenme Sözleşmesinin Önemli Bir Ögesi Olan “Mehir” Hakkında Bazı Düşünceler”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2005, Cilt 24, Sayı 37, s. 215; CİN, *Mehir*, s. 204; KILINÇ / KILINÇ, s. 105; DOĞANGÜZEL, s. 132;

²⁸ DOĞANGÜZEL, s. 132; CİN / AKYILMAZ, s. 407.

²⁹ KILINÇ / KILINÇ, s. 107 (naklen); DOĞANGÜZEL, s. 132.

³⁰ CİN, *Mehir*, s. 206 OKUR GÜMRÜKÇÜOĞLU, s. 228; DOĞANGÜZEL, s. 133.

Kararname mehir miktarının tespiti bakımından ne alt ne de üst sınır öngörmüştür³². Kararname'nin mehir için bir alt sınır getirmemesine yönelik sert eleştiriler getirilmiştir³³. Tarafların her durumda mehir miktarı üzerinde anlaşmaları elbette mümkün değildir, böyle bir durumda da “misli mehir” adı verilen kadının babasının kadın akrabalarına verilen mehir miktarları göz önünde bulundurularak bir meblağ belirlenmektedir³⁴. Kararname 80. maddesinde bu konuyu düzenleyerek şu hükme yer vermiştir: “... *mehr-i misildir ki zevcenin babası tarafından ve olmadığı takdirde beldesi ahalisinden akran ve emsali kadınların mehidir.*” Bu düzenlemeye göre misli mehir belirlenirken kadının, baba tarafından mehre emsal teşkil eden akrabası olan bir kadın yoksa yabancı kadınlara verilen mehir esas alınacaktır³⁵.

Mehir kadına mutlaka evlilik akdi sırasında ödenmek zorunda olmayıp nişanlılık ilişkisi içindeyken yahut nikâh akdinden sonra da ödenebilmektedir³⁶. Mehir, genellikle iki taksit hâlinde kadına ödenir. İlk taksit evlilikten önce ya da evlilik akdi sırasında ödenen mehir-i muacceldir. İkinci taksit genellikle evlilik akdi sona erdiğinde erkek tarafından ödenir, buna da mehir-i müccel denir. Evlilik ölüm nedeni ile sona erdiyse kadın ölen eşinin terekesinden mehir-i müccelini talep etme hakkına sahiptir³⁷.

2. Mehrin İadesi

İslam hukukunda kadının mehre hak kazanacağı durumlar; tarafların cinsi münasebette bulunması (zifaf), halvet-i sahiha³⁸ ve eşlerden birisinin ölümüdür³⁹. Bu üç durumdan birinin gerçekleşmesi hâlinde kadın, mehrin tamamını almaya hak kazanmaktadır. Ancak evlilik kocanın kusuruyla ya da kocaya yüklenilebilen bir sebeple cinsi münasebet veya halvet-i sahihadan önce son bulursa kadın artık mehrin tamamına değil de yarısına hak kazanmaktadır⁴⁰. Kararname 83. maddesinde bu hususu şu şekilde düzenlemektedir: “*Akd-i sahihte mehir tesmiye edildiği takdirde ehad-ı tarafeynin vefatı veya içtima-i sahihten sonra talak vukuu ile mehir-i müsemma tamamen lazım gelir.*”⁴¹. Kadının kusuruyla halvet-i sahihadan ya da cinsi münasebetten önce evlilik sona ererse kadın artık mehre hak kazanamayacaktır⁴².

Mehrin *mehir-i muaccel* olarak nişanlanma esnasında ödenmesi bakımından herhangi bir sakınca bulunmamakla birlikte nişanın bozulması durumunda ödenen mehrin iadesi gerekmektedir⁴³. Nişanın kız ya da erkek tarafından bozulması bakımından bir farklılık bulunmamakta, dolayısıyla evlenme akdi gerçekleşmediği için kadın mehre hak kazanmamaktadır⁴⁴. Nişanlılık döneminde kadına ödenen mehir mevcutsa aynen, yok olmuş ya da elden çıkarılmışsa mehir bedelinin iade edilmesi gerekmekte-

³¹ CİN, *Mehr*, s. 206; DOĞANGÜZEL, s. 133; OKUR GÜMRÜKÇÜOĞLU, s. 228.

³² KILINÇ / KILINÇ, s. 106; DOĞANGÜZEL, s. 133. Kararname'nin alt ve üst sınır öngörmeyişinin temelinde, gerekçesinde de yer aldığı üzere, mehir miktarını tayin etme yetkisinin tamamen tarafların iradelerine bırakılmış olması ve Kararname'den önceki dönemde belirlenen alt sınırın hayat şartları karşısında artık bir değer taşımadığı düşüncesi yer almaktadır. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. CİN, *Mehr*, s. 253; YAKUT, *Meşihat*, s. 72.

³³ KÜÇÜKTİRYAKI, Ahmet Yasin: *Sadreddin Efendi'nin Hukuk-ı Aile Kararnamesine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009, s. 59-60; YAKUT, *Meşihat*, s. 74.

³⁴ CİN, *Mehr*, s. 211; DOĞANGÜZEL, s. 134.

³⁵ KILINÇ / KILINÇ, s. 107; CİN, *Mehr*, s. 213; DOĞANGÜZEL, s. 134; ACAR, *Mehir*, s. 380.

³⁶ DOĞANGÜZEL, s. 134; CİN / AKYILMAZ, s. 408; KILINÇ / KILINÇ, s. 106; KARAMAN, s. 339; CİN, *Mehr*, s. 207 vd.

³⁷ KILINÇ / KILINÇ, s. 106; CİN, *Mehr*, s. 207; ACAR, *Mehir*, s. 379; DOĞANGÜZEL, s. 134.

³⁸ Halvet-i sahiha, eşlerin cinsi birliktelik gerçekleşmese bile kimselerin onları göremeyeceği ve birden gelemeyeceği kapalı sayılabilecek bir yerde belirli bir süre baş başa kalmalarını ifade etmektedir. Detaylı bilgi için bkz. CİN / AKYILMAZ, s. 409; DOĞANGÜZEL, s. 135; KILINÇ / KILINÇ, s. 105; ACAR, *Mehir*, s. 383.

³⁹ SAĞLAM, Hadi: “İslam Hukukunda Mehir Evlilik Sigortası mıdır?”, *Universal Journal of Theology*, 2016, Cilt 1, Sayı 1, s. 5; DOĞANGÜZEL, s. 135; KILINÇ / KILINÇ, s. 105; CİN, *Mehr*, s. 226; ACAR, *Mehir*, s. 382; CİN, *Evlenme*, s. 234-236.

⁴⁰ KILINÇ / KILINÇ, s. 105; DOĞANGÜZEL, s. 135; CİN, *Evlenme*, s. 237; ACAR, *Mehir*, s. 380.

⁴¹ Bkz. AYDIN, *Osmanlı*, s. 230.

⁴² CİN / AKYILMAZ, s. 420; ACAR, *Mehir*, s. 385; CİN, *Mehr*, s. 232; ERTUÇ, s. 75. Kadın, zifaftan önce hıyarul bulug yetkisini kullanırsa yine mehrin tamamını kaybeder. Detaylı bilgi için bkz. KILINÇ / KILINÇ, s. 106. “...Kardeş, amca vb. velilerin evlendirdiği kimseler ise ergenlik çağına geldiklerinde mahkemeye başvurarak bu evliliği feshettirme hakkına sahiptir. Bu hakka “bulug muhayyerliği” denmektedir.” Naklen AYDIN, *Osmanlı*, s. 57.

⁴³ DOĞANGÜZEL, s. 135; ERTUÇ, s. 74; GÜNEŞ, s. 180; CİN, *Evlenme*, s. 50.

⁴⁴ GÜNEŞ, s. 180; ERTUÇ, s. 74; SAVADAGO, s. 29.

dir⁴⁵. Bu husus Kararname'de şu şekilde ifade edilmiştir: “Söz kesildikten sonra taraflardan biri nikah-tan imtina veya vefat etse hatibin (nişanlı erkeğin) mehre mahsuben vermiş olduğu şeyler mevcut ise aynen ve telef olmuş ise bedelden istirdat olunabilir”. O hâlde nişanlı erkeğin ölmesi hâlinde de aynı hükümler geçerli olmaktadır⁴⁶.

C. Hediyelerin İadesi

Nişanlılık döneminde tarafların birbirlerine hediyeler vermesi, evlilik hazırlığı içinde olmaları ve bir aile kurma arzusu taşıdıkları için olağan bir uygulamadır⁴⁷. Nişan hediyesi olarak ziynet eşyaları, çeşitli kıyafetler, özel kumaşlar, çeyizlik eşyalar verilmiştir⁴⁸.

Evlenme akdinin gerçekleşeceği düşüncesiyle verilen bu hediyelerin, nişanın bozulması hâlinde akıbetinin ne olacağı hususunda taraflar arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır⁴⁹. Hediyelerin iade edilip edilmeyeceği yahut edilecekse ne şekilde iade edileceği hususları mezhepler bakımından farklılık içermektedir⁵⁰.

Şafii mezhebine göre nişanın kim tarafından bozulduğunun bir önemi yoktur, dolayısıyla hediyeler mevcutsa aynen, bozulmuş yahut yok olmuşsa -yani mevcut değilse- mislen ya da bedel olarak geri alınır⁵¹.

Hanbeli mezhebi uyarınca hediyelerin iadesinde, hediyelerin mevcut olup olmamasına göre bir yol izlenir. Nişan ister kız ister erkek tarafından bozulsun hediyeler mevcutsa aynen, yok olmuşsa bedeliyle ya da mislen geri verilmesi gerekir⁵².

Maliki mezhebi hediyelerin iadesinde kendi içinde iki farklı görüşü barındırmaktadır. Bunlardan biri mezhebin asıl görüşüdür ki bu görüşe göre hediyeler hibe (bağışlama) hükmündedir ve geri alınamaz, dolayısıyla kimin nişanı bozulduğunun bir önemi yoktur. Diğer görüşe göre ise hediyelerin iadesinde nişanın erkek ya da kız tarafından bozulması önem taşır ve buna göre bir sonuca varılır. Nişanı bozan eğer erkek ise hediyeler mevcut olsun olmasın, verdiği hediyeleri geri alamaz. Ancak nişanı bozan kadın ise erkek verdiği hediyeleri ya aynen ya da mislen yahut bedeli ile geri alır⁵³. Belirtmek gerekir ki eğer hediyeler verilirken taraflar bir örf ya da tayin ettikleri bir şarta göre iadenin gerçekleşeceğini kararlaştırmışlarsa, bu doğrultuda hareket edilecek, yani hediyelerin iadesinde bu örf veya şart geçerli olacaktır⁵⁴.

Hediyelerin iadesi konusundan İslam hukukunda geçerli olan ve Kararname tarafından kabul edilen mezhep görüşü Hanefî mezhebi görüşleridir⁵⁵. Hanefî mezhebine göre, verilen hediyelerin nişanın bozulması esnasında mevcut olup olmamasına göre bir ayırım yapılır. Eğer hediyeler mevcut ise -yani bozulmamış ya da telef olmamışsa- iade yükümlülüğü bulunmaktadır⁵⁶. Hanefîlerin hediyelerdeki gö-

⁴⁵ ERTUÇ, s. 75; GÜNEŞ, s. 180; DOĞANGÜNEŞ, s. 135; CİN, *Evlenme*, s. 50; AKGÜÇ, s. 24; SAVADAGO, s. 29.

⁴⁶ GÜNEŞ, s. 180; ERTUÇ, s. 75; DOĞANGÜZEL, s. 136.

⁴⁷ ERTUÇ, s. 75; DOĞANGÜZEL, s. 137; GÜNEŞ, s. 181; YURTSEVEN, s. 225; SAVADAGO, s. 32; AKGÜÇ, s. 25; AYDIN, *Osmanlı*, s. 46.

⁴⁸ DOĞANGÜZEL, s. 137; GÜNEŞ, s. 181.

⁴⁹ YURTSEVEN, s. 225; AKGÜÇ, s. 25; DOĞANGÜZEL, s. 138; GÜNEŞ, s. 181.

⁵⁰ AKGÜÇ, s. 27; ERTUÇ, s. 75; YURTSEVEN, s. 225; GÜNEŞ, s. 182; ACAR, *Nişanlanma*, s. 91; SAVADAGO, s. 32 vd.

⁵¹ SAVADAGO, s. 33; ACAR, *Nişanlanma*, s. 91; GÜNEŞ, s. 182; AKGÜÇ, s. 26; YURTSEVEN, s. 225; KARAMAN, s. 241; HAS, s. 120-121.

⁵² GÜNEŞ, s. 182; SAVADAGO, s. 32; ACAR, *Nişanlanma*, s. 91; AYDIN, *Osmanlı*, s. 46;

⁵³ ACAR, *Nişanlanma*, s. 91; SAVADAGO, s. 32-33; GÜNEŞ, s. 182; AKGÜÇ, s. 27; YURTSEVEN, s. 225; KARAMAN, s. 241; CİN, *Evlenme*, s. 51.

⁵⁴ AKGÜÇ, s. 27; ACAR, *Nişanlanma*, s. 91; SAVADAGO, s. 33.

⁵⁵ DOĞANGÜZEL, s. 138; ERTUÇ, s. 77. Hediyelerin iadesi konusunda Kararname'nin Şafii mezhebinin görüşünün benimsendiği yönündeki açıklamalar için bkz. YURTSEVEN, s. 225-226.

⁵⁶ BARDAKOĞLU, Ali: “Hediye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 17, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1998, s. 154; YURTSEVEN, s. 225; DOĞANGÜZEL, s. 138 vd.; GÜNEŞ, s. 182; SAVADAGO, s. 32; ACAR, *Nişanlanma*, s. 91; AYDIN, *Osmanlı*, s. 46; CİN, *Evlenme*, s. 51; KARAMAN, s. 241.

rüşü ile hibe görüşü paraleldir: Hibeden dönülemeyen hâllerde nişanlılar hediyelerden de dönemez⁵⁷. Hediyelerin hibe hükümlerine tabi olması hususu, Kararname'nin 2. maddesinde şu şekilde ifade edilmektedir: "... hediye olarak tarafeynin yekdiğerine verdiği şeyler hakkında hibe ahkamı cereyan eder".

Nişanın bozulması hâlinde verilen hediyeler mevcutsa, yani telef olmamış yahut bozulmamışsa iade edilmeleri gerekmektedir. Bu açıdan herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Eğer tarafların birbirine vermiş olduğu hediyeler zayi olmuşsa, artık bunlar için hibe hükümleri geçerli olmaktadır⁵⁸. Hibe, "karşılık şart koşulmaksızın bir malın hayatta iken temliki" şeklinde tanımlanır⁵⁹. İslam hukuku bakımından hibenin hukuki sonuç doğurması için verilen şeyin kabul ve kabz edilmesi gerekmektedir⁶⁰. Kabz etmek ise ya malın teslim edilmesiyle ya da verilen mal bir taşınmaz ise onun boşaltılması yoluyla gerçekleşmektedir⁶¹. Hanefi mezhebine göre, dolayısıyla Kararname bakımından, hibeden rücu edilmesi yani dönülmesi mümkündür⁶². Hibede bulunan taraf, kabzdan önce herhangi bir rızaya gerek kalmaksızın doğrudan rücu edebilirken, kabzdan sonra ise ancak kendisine hibede bulunan kişinin rızasıyla ya da hâkim kararıyla hibeden dönme hakkına sahiptir⁶³. Hibeden rücu her ne kadar kabul edilmiş olsa da bazı sebeplerin bulunması hâlinde hibeden dönülemeyeceği kabul edilmektedir. Bunlar; bitişik olan artış, hediye verilen kişinin eş olması, ölüm, mahrem olan kalabalığın bulunması, hediye verildiği kişinin mülkiyetinden çıkması, hibeye karşılık bir şeyin alınması durumlarıdır⁶⁴. O hâlde nişanlılar birbirine hediye vermiş ancak nişanın bozulması anında bunlar bozulmuş veya tüketilmişse artık tarafların bu hediyeleri iade yükümlülüğü olamayacaktır⁶⁵.

Bazen nişanlılığı sona erdiren taraflar hediyelerin iadesi talebinde bulunmadan, karşılıklı olarak hediyelerin ibrası yolunu seçmektedir⁶⁶. *Apaydın*'ın da ifade ettiği üzere, "fıkıh terimi olarak *ibrâ*, bir kimsenin başkasının zimmetinde veya nezdinde olan hakkından karşılıksız olarak vazgeçmesini ifade eden hukukî işlemin adıdır"⁶⁷. İbra ile her ne kadar benzer olsa da hediyelerin iadesinde taraflar sulh yolunu da seçmişlerdir⁶⁸. Sulh ise tarafların aralarındaki husumet ve uyuşmazlığı sona erdirmek için yaptıkları anlaşmayı ifade etmektedir⁶⁹. Hanefi mezhebi uyarınca ibra ile sulhu ayıran nokta, sulhun geçerliliği için bir sulh bedelinin öngörülmüş olmasıdır⁷⁰. Osmanlı kayıtlarında yine tarafların hediyelerin iadesini değil de aralarında bu hususta çıkacak uyuşmazlığın ortadan kaldırılması bakımından sulh oldukları bilgisine ulaşılmaktadır⁷¹.

⁵⁷ SAVADAGO, s. 32; ACAR, *Nişanlanma*, s. 91.

⁵⁸ CİN, *Evlenme*, s. 51; KARAMAN, s. 241; DOĞANGÜZEL, s. 139.

⁵⁹ Tanım için bkz. BARDAKOĞLU, Ali: "Hibe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 1998, Cilt 17, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, s. 421.

⁶⁰ ŞENER, Abdülkadir: *İslam Hukukunda Hibe*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1984, s. 38; DOĞANGÜZEL, s. 139.

⁶¹ ŞENER, s. 40.

⁶² SAVADAGO, s. 32; DOĞANGÜZEL, s. 140; ŞENER, s. 102; ACAR, *Nişanlanma*, s. 91; GÜNEŞ, s. 182; BARDAKOĞLU, s. 425.

⁶³ ŞENER, s. 402; DOĞANGÜZEL, s. 140.

⁶⁴ SAVADAGO, s. 32.

⁶⁵ ACAR, *Evlenme*, s. 91; DOĞANGÜZEL, s. 140; ŞENER, s. 102 vd.; GÜNEŞ, s. 182; BARDAKOĞLU, s. 154 vd.

⁶⁶ DOĞANGÜZEL, s. 141.

⁶⁷ APAYDIN, H. Yunus: "İbra", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 21, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2000, s. 263; ŞENER, s. 19. İslam hukukunda ibra tek taraflı da karşılıklı olarak da mümkündür. Her ne kadar Kararname dönemine rastlamasa da sicillere yansıyan pek çok kayıta, nişanlıların birbirini ibra ettiğine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bu hususta detaylı bilgi için bkz. SAK, İzzet / ÇETİN, Cemal: *Konya Kadı Sicili 50 (1138-1139 / 1726-1727)*, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya, 2014, s. 173-174.

⁶⁸ DOĞANGÜZEL, s. 143.

⁶⁹ ATAR, Fahrettin: "Sulh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 37, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2009, s. 481.

⁷⁰ ATAR, s. 482.

⁷¹ Bu husustaki örnekler için bkz. KILINÇ, Ahmet: "Osmanlı Devleti'nde Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi Olarak Muslihun: Osmanlı Arabuluculuğu", (Ed.) GEDİKLİ, Fethi: *II. Türk Hukuk Tarihi Bildirileri Cilt 2*, 2016 (Muslihun), s. 54-55.

Nişanın bozulmasıyla birlikte tarafların arasında hediyelerin iadesi meselesi ortaya çıkmış ve taraflar da bu konuda ya iade ya ibra yahut sulh olma yolunu tercih etmişlerdir.

Şeriye sicillerinde nişanın bozulması sonrasında verilen hediyelerin geri istenmesine ilişkin kayıtlar bulunmaktadır. Bu kayıtların çoğu her ne kadar Kararname dönemi öncesine rastlasa da yöneltilen taleplerin ve verilen kararların değerlendirilmesi açısından önemlidir. Örneğin bir kayıtta, erkek nişanlısı kadına aralarındaki nişanlılık ilişkisinin bir göstergesi olarak kumaşlar vermiş, nişan bozulunca da bunları geri istemiştir. Geri istenen kumaşların varlığı ise nişanlı kadın tarafından inkâr edilmiştir⁷².

D. Tazminat

1. Genel Olarak

İslam hukukunda tazminat, kişinin haksız fiilinin sonucu ortaya çıkan maddi veya manevi zararı ortadan kaldırmak amacıyla üstlendiği sorumluluk veya yaptığı ödeme olarak ifade edilmektedir⁷³. Tazminat kavramı yerine İslam hukukunda kullanılan terim “*daman*” olarak karşımıza çıkmaktadır⁷⁴. Mecelle'nin 416. maddesinde *daman*, “*Helak olan şey misli ise mislini, kıyemi ise kıymetini vermekten ibarettir.*” şeklinde tanımlanmaktadır⁷⁵.

Tazminattan bahsedebilmek için mutlaka ortada bir zararın bulunması gerekmektedir⁷⁶. İslam hukuku bakımından zarar, “*bir şahısta sonradan meydana gelen fiziki, psikolojik veya mali kayıp veya hasardır.*” şeklinde tanımlanmaktadır⁷⁷. Fıkıh bakımından zarar, haksız bir fiil ya da hakkın kötüye kullanılması ile ortaya çıkmaktadır ancak kişi kendi için meşru olan bir hakkı kullanırken aşırı bir zarara yol açmışsa bunun da giderilmesi gerektiği esası bulunmaktadır⁷⁸.

Nişanın bozulmasıyla taraflar arasında anlaşmazlığa konu olacak bir diğer husus da nişanı bozan tarafın diğer tarafa tazminat ödeyip ödemeyeceğidir. Elbette nişanın bozulması ile birlikte bazı manevi ve maddi zararların ortaya çıkması mümkündür. Bu zararların tazmin edilip edilemeyeceği bakımından klasik İslam hukukçuları ile modern İslam hukukçuları arasında yaklaşım farklılıkları bulunmaktadır⁷⁹.

İslam hukuku uyarınca nişanın sona erdirilmesinde tarafların haklı bir sebebe dayanmasına gerek yoktur; bu açıdan da nişanı bozan taraf için bir tazminat yükümlülüğü getirilmemiştir⁸⁰. Nişanı bozma sonucunda maddi veya manevi tazminatın düzenlenmemesinin temelinde, nişanlanmanın hukuken bir sözleşme (akit) olarak kabul edilmemesi, sadece bir evlenme vaadi olması yer almaktadır⁸¹. Ancak zamanla değişen ve gelişen toplum ve aile yapısının, nişanlılık ilişkilerine yansıdığı ve taraflarda bu ilişkinin sonlandırılması hâlinde maddi ve manevi pek çok yıkıntı yaratması, tazminat konusunun da modern İslam hukukçuları tarafından tartışılmasına ve bazı görüşlerin ileriye sürülmesine sebebiyet vermiştir.

⁷² Detaylı bilgi için bkz. ÖZPOLAT, Leyla: *1 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (970-1019/1563-1610) (Değerlendirme ve Transkripsiyon)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2016, s. 7. Diğer kayıtlar için bkz. DOĞRU, Halime: “XVI-XVII. Yüzyıllarda Şer'îye Sicilleri ve Kanunnamelere Göre Nişanlanma-Evlenme ve Boşanma”, *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, Cilt 1, Sayı 1, s. 44.

⁷³ DİRİK, s. 129.

⁷⁴ BENLİ, Abdullah: *İslam Hukukunda Manevi Tazminat*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1997, s. 64; DİRİK, s. 129.

⁷⁵ “... *damân*”, bu farklılıkları da içine alacak şekilde “kişinin zimmetinin ödenmesi gereken bir borçla yüklü olması” diye tanımlanabilir. Bu tanım hakkında için bkz. AKTAN, Hamza: “*Daman*”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 8, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1993, s. 450.

⁷⁶ DİRİK, s. 113.

⁷⁷ AYBAKAN, Bilal: “Zarar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 44, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2013, s. 131.

⁷⁸ DALGIN, Nihat: “İslam Hukuku Açısından Boşanmanın Sonuçlarından Maddi Tazminat Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2005, Cilt 18, Sayı 18-19, s. 48; DİRİK, s. 114.

⁷⁹ DOĞANGÜZEL, s. 125; DİRİK, s. 113; SAVADAGO, s. 34; SAK, s. 496-497; CİN, *Evlenme*, s. 51; ERTUÇ, s. 87-88; GÜNEŞ, s. 185.

⁸⁰ CİN, *Evlenme*, s. 49. Nişanın bozulmasının haklı sebebe dayanıp dayanmaması gerekliliği hususunda mezheplerin farklı görüşleri bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. SAVADAGO, s. 27.

⁸¹ DİRİK, s. 117; DOĞANGÜZEL, s. 125; ERTUÇ, s. 86 vd.; GÜNEŞ, s. 185; CİN, *Evlenme*, s. 49-50; SAK, s. 497.

2. Tazminat Ödenmesini Uygun Bulmayan Görüş

Nişanın haklı bir sebebe dayanmaksızın bozulması hâlinde tazminat yükümlülüğünün doğmayacağı ileri sürenler, bu görüşlerini birtakım sebeplere dayandırmaktadır. Nişanlanmanın bir evlenme vaadi olduğu, dolayısıyla bir evlenme sözleşmesi olmadığı için taraflar açısından bir bağlayıcılığının bulunmadığı; bu bakımdan da tazminatın nişanlanmanın hukuki niteliğine aykırı düştüğü savunulmaktadır⁸².

Nişan taraflar için nasıl bir hak ise nişanı bozmak, ondan rücu etmek de bir haktır. Dolayısıyla kişiler sırf bu hakkı kullanmaları nedeniyle tazminatla yükümlü tutulamazlar⁸³. Kaldı ki nişanın bozulması yüzünden diğer taraf zarara uğramışsa, nişanlanırken nişanı sona erdirme hakkının caiz olduğunu bildikleri kabul edildiği için, bu tazminatı talep etmeleri uygun bulunmamaktadır⁸⁴.

Nişanlanmanın evlilik için bir ön adım niteliğinde olması ve evliliğe zorlama yetkisi vermemesi tazminat verilmesinin gerekmediği görüşünün gerekçelerinden birini oluşturmaktadır. Çünkü nişanın bozulması hâlinde tazminat kabul edilirse, bu durum nişanlıların sırf istemedikleri bir evlilik yapmasına yol açabilecek, onları evliliğe rızaları olmaksızın zorlayabilecektir. Bu durum nişanlanmanın bünyesine uygun düşmemektedir⁸⁵.

Nişanın bozulması hâlinde tazminat öngörülürse bu tazminata hükmedebilmek için hâkim tarafından nişanın bozulması sebeplerinin araştırılması ve değerlendirilmesi gerekecek, bu da tarafların birbirlerinden ya da ailelerinden sakladıkları bazı özel durumların ortaya çıkmasına, gizliliğin ihlal edilmesine yol açacaktır⁸⁶. Bunun sonucunda da aileler arasında birtakım anlaşmazlıklar ortaya çıkacaktır ki bu arzu edilen bir sonuç değildir.

3. Tazminat Ödenmesi Gerektiğini Savunan Görüş

Tazminat ödenmesini öngören görüş de kendi içinde sadece maddi zararın giderilmesi gerektiğini savunan ile hem maddi hem de manevi zararın giderilmesi gerektiğini ileri sürenler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dolayısıyla nişanın haklı bir sebep olmaksızın bozulması hâlinde, nişanı bozan kişinin diğerine tazminat ödemesi gerektiği hususunda, zararın maddi ve manevi olması bakımından farklı görüşler bulunmaktadır.

Modern İslam hukukçularından özellikle *Muhammed Ebu Zehrah* ile *Mahmut Şeltut* maddi zararın mutlaka giderilmesi gerektiğini savunmaktadırlar⁸⁷. Bu hukukçulara göre nişanın bozulması sonucunda ortaya bir maddi zarar çıkmışsa bu zararın giderilmesi gerekmektedir. Bu görüşe göre zarar manevi ise tazminata hükmedilmesine gerek yoktur.

Bir diğer görüşe göre ise nişanı bozan taraf diğerinin zararını, bu zarar ister maddi ister manevi olsun, tazmin etmek zorundadır⁸⁸. Bu görüşün önemli savunucularından olan *Kahveci*'ye göre, haksız yere nişanı bozan tarafın karşı tarafa vermiş olduğu zararı tazmin etme yükümlülüğü içinde bulunması aslında İslam hukukunun amaçlarına uymaktadır⁸⁹. Ancak ortaya bir zarar çıkmamışsa ya da nişanı bozan taraf nişanı bozmada haklı sebeplere dayanmışsa artık bir tazminat yükümlülüğünden bahsedilemeyecektir⁹⁰.

⁸² SAVADAGO, s. 37; DOĞANGÜZEL, s. 126.

⁸³ CİN, *Evlenme*, s. 50; ACAR, *Evlenme*, s. 93.

⁸⁴ ZEYDAN, Abdülkerim: *İslam Hukukuna Giriş*, Kaythan Yayınları, İstanbul, 2012, s. 78; SAVADAGO, s. 37 vd.; DOĞANGÜZEL, s. 126.

⁸⁵ KARAMAN, s. 241-242; SAVADAGO, s. 37; DOĞANGÜZEL, s. 126.

⁸⁶ SAVADAGO, s. 37; DOĞANGÜZEL, s. 127.

⁸⁷ YAMAN, Ahmet: *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, 2018, s. 38; SAVADAGO, s. 35 vd.; DOĞANGÜZEL, s. 127; CİN / AKYILMAZ, s. 317; SAK, s. 497; ACAR, *Evlenme*, s. 93.

⁸⁸ SAVADAGO, s. 36; DİRİK, s. 116 vd.

⁸⁹ KAHVECİ, Nuri: *İslam Aile Hukuku*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul, 2014 (İslam Aile), s. 64; DİRİK, s. 117; SAVADAGO, s. 36.

⁹⁰ KAHVECİ, Nuri: *İslam Hukuku Açısından Nişanlılık*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul, 2021 (Nişanlılık), s. 193; SAVADAGO, s. 36; DİRİK, s. 117.

Tazminat ödenmesi gerekliliği, nişanın bozulmasına değil de ortaya çıkan zararın giderilmesine dayanmaktadır⁹¹. Bu zararın giderilmesi mecburiyetinin temelinde Mecelle'de yer alan “İslamda zarar verme ve zarara karşı zararlar karşılık verme yoktur” ifadesinden⁹² doğan “zarar izale edilir” düsturu yatmaktadır⁹³. İslam'da hakkın kötüye kullanılması ve başkasına zarar verme asla kabul edilmemektedir⁹⁴.

Tazminat yükümlülüğünün, ister zarar ortaya çıkmış olsun ister olmasın, her hâlükârda nişanı bozan taraf üzerinde doğacağını ileri sürenler de bulunmaktadır⁹⁵.

Hukuk-1 Aile Kararnamesi'nde nişanın bozulması hâlinde tazminat ödenip ödenmeyeceği hususu düzenlenmemekle birlikte, tazminatın talep edilemeyeceği yönünde açık bir hüküm de yer almamaktadır⁹⁶.

Kanaatimizce haklı bir sebebe dayanmaksızın nişanı bozan tarafın fiili haksız fiil olarak kabul edileceği için, bundan doğan hem maddi hem manevi zararın karşılanması, İslam hukukunun da temellerinden biri olan hakkaniyet ve adalet prensiplerine daha uygun düşmektedir.

III. KARARNAME HÜKÜMLERİNİN TÜRK MEDENİ KANUNU'NDA DÜZENLENEN NİŞANLANMA KURUMU İLE KARŞILAŞTIRILMASI

A. Genel Olarak

Nişanlanma, dolayısıyla nişanlılık kurumu Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 118 ve devamı hükümlerinde düzenlenmiştir. Kanun nişanlanmanın tanımına yer vermemekle birlikte nişanlanmanın evlenme vaadiyle gerçekleşeceğini hüküm altına almıştır. Nişanlanmanın evlenme vaadi olması, Kararname'deki düzenlemeyle birebir örtüşmektedir.

Nişanlanma, *Dural / Öğüz / Gümüş*'e göre⁹⁷ bir erkekle bir kadın arasındaki karşılıklı evlenme vadidir. *Akintürk / Ateş*'e göre⁹⁸ nişanlanma ileride birbirleriyle evlenmek isteyen ayrı cinsten iki kişinin bu yöndeki niyetlerini aralarında dile getirmeleri, birbirlerine karşı açıklamalarıdır. *Kılıçoğlu*'na göre⁹⁹ ise nişanlanma, ayırt etme gücü bulunan ve evlenme engeli olmayan iki kişinin karşılıklı ve birbirine uygun evlenme vaadinde bulunmasıdır. O hâlde nişanlanma ayrı cinsiyetteki iki kişinin karşılıklı olarak birbirine evlenme vaadinde bulunmasıdır.

Nişanlanma sonucunda tarafların içine girdiği hukuki ilişki “nişanlılık” olarak ifade edilmektedir¹⁰⁰. Nişanlılık ilişkisi nişanlanmayla kurulan ve evlenme ile son bulması beklenen bir ilişkidir ancak her zaman evlenme ile son bulmamaktadır¹⁰¹. Taraflardan birinin ölmesi ya da ölüme eş değer hâllerin ortaya çıkması durumunda yahut tarafların bu ilişkiyi sonlandırma konusunda anlaşmaları hâlinde ya da taraflardan birinin tek taraflı irade beyanıyla da nişanlılık ilişkisi sona erebilmektedir.

⁹¹ ERTUÇ, s. 91; SAVADAGO, s. 38; DOĞANGÜZEL, s. 127.

⁹² Bkz. Mecelle m. 19.

⁹³ ERTUÇ, s. 91; SAVADAGO, s. 38; DİRİK, s. 116; DOĞANGÜZEL, s. 128.

⁹⁴ DÖNDÜREN, Hamdi: *Delilleriyle İslam Hukuku Şahıs, Aile ve Çözümlü Miras*, Erkam Yayınları, İstanbul, 1993, s. 98; DİRİK, s. 116; KAHVECİ, *İslam Aile*, s. 64-65; DOĞANGÜZEL, s. 128.

⁹⁵ KARAMAN, s. 242; SAVADAGO, s. 35; DOĞANGÜZEL, s. 128; DİRİK, s. 118.

⁹⁶ CİN, *Evlenme*, s. 294; DOĞANGÜZEL, s. 129.

⁹⁷ DURAL, Mustafa / ÖĞÜZ, Tufan / GÜMÜŞ, Mustafa Alper: *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku*, 16. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021, s. 15.

⁹⁸ AKINTÜRK, Turgut / ATEŞ, Derya: *Aile Hukuku*, 24. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2021, s. 23.

⁹⁹ KILIÇOĞLU, Ahmet M.: *Aile Hukuku*, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2020, s. 10.

¹⁰⁰ ÖZTAN, Bilge: *Aile Hukuku*, 6. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015, s. 24; ÖZEN ARSLAN, Damla: “Nişanlanmanın Sona Ermesi ve Sonuçları”, *Namik Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2022, Cilt 3, Sayı 1, s. 6; HATEMİ, Hüseyin: *Aile Hukuku*, 9. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 7; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 23.

¹⁰¹ KILIÇOĞLU, s. 19 vd.; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 42; DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 28; ÖZTAN, s. 71 vd.; ÖZEN ARSLAN, s. 6.

Kararname ile karşılaştırıldığında -her ne kadar Kararname’de nişanın sona ermesi bakımından bir sınıflandırılma yapılmamış olsa da- TMK bakımından kabul edilen sona erme hâlleriyle benzerlik taşıdığı görülmektedir¹⁰².

B. Nişanlanmanın Sona Erme Halleri

Nişanın sona ermesinin en doğal hâli elbette ki tarafların evlenmesidir zira nişanlanma bir evlenme vaadidir¹⁰³. Kaldı ki doktrinde evlenme ile nişanlılık ilişkisinin kendiliğinden ortadan kalktığı ileri sürülmektedir¹⁰⁴. Aile Hukuku Kararnamesi bakımından da evlilik, nişanlılık ilişkisini sona erdiren en doğal sebep olarak kabul edilmektedir.

Nişanlılığı sona erdiren hâllerden biri, nişanlılardan birinin ölmesidir. Bu, tarafların iradesi dışında ortaya çıkan bir sona erme hâlidir¹⁰⁵. Kararname’de de taraflardan birinin ölümü nişanı sona erdiren sebep olarak kabul edilmiştir. Nişanlılardan biri hakkında gaiplik kararı alınmışsa ya da ölüm karinesi söz konusu ise nişanlılığın kendiliğinden mi sona erdiği hususunda farklı görüşler bulunmaktadır. Baskın görüşe göre¹⁰⁶ ölüm karinesi veya gaiplik kararı ölümle eş değer kabul edileceğinden, nişanlanmanın tıpkı ölüme olduğu gibi kendiliğinden sona ermesi söz konusudur. Bir diğer görüş ise¹⁰⁷ gaiplik kararının varlığı nişanın kendiliğinden sona erdirmemekte, ayrıca sağ olan tarafın nişanın sona erdiği yönünde bir irade açıklamasında bulunması gerektiğini savunmaktadır.

Nişanın sona ermesi sebeplerinden biri de taraflardan birinin tek taraflı iradesiyle bu ilişkiye son vermesidir. Bu husus “nişanın bozulması” olarak ifade edilmektedir¹⁰⁸. Nişanlanma taraflara birbirlerini evlenmeye zorlama hakkı vermediği için her zaman sona erdirilmesi mümkün olan bir ilişkidir. Kararname’de de bu husus açıkça vurgulanmaktadır. Nişanın bozulmasının haklı bir sebebe dayanması bir zorunluluk değildir; dolayısıyla bir sebep göstermeye gerek olmaksızın taraflardan birinin tek taraflı iradesiyle her zaman sona erdirilebilir. Ancak belirtmek gerekir ki nişanın haklı sebebe dayanması nişanın bozulmasının doğuracağı hüküm ve sonuçlar bakımından önem taşımaktadır¹⁰⁹. Kararname getirdiği hükümlerle nişanın bozulmasını kabul etmiş ve buna birtakım sonuçlar bağlamıştır.

Nişanın bozulmasının haklı bir sebebe dayanıp dayanmaması taraflar hakkında ortaya çıkacak sonuçlar bakımından önem taşımaktadır. Nişanın haksız yer bozulması hâlinde ortaya çıkacak sonuçlar TMK’da hüküm altına alınmakta iken, Kararname bu hususta herhangi bir hüküm içermemektedir.

C. Nişanın Bozulmasının Sonuçları

Nişanın bozulmasının sonucunda hediyelerin geri verilmesi ve tazminat istemi hususları karşımıza çıkmaktadır. Nişanlanmanın evlilik dışında herhangi bir sebeple ortadan kalkması hâlinde tarafların birbirlerine verdikleri hediyeleri geri isteme hakkı bulunmaktadır. Tazminat istemi ise sadece nişanın bozulması hâlinde söz konusu olan bir hukuki sonuçtur.

1. Hediyelerin Geri Verilmesi

Nişanlanma aile kurma yolunda atılan ilk adım olduğu için, taraflar bu ilişki nedeniyle birbirlerine hediyeler vermektedirler. Nişanlanmanın herhangi bir sebeple sona ermesi hâlinde bu hediyelerin akı-

¹⁰² Bkz. s. 4 vd.

¹⁰³ Doktrinde nişanlanmanın evlenme ile sona ermesi “amacın gerçekleşmesi ile son bulma” olarak da ifade edilmektedir. Bu yönde bkz. ÖZTAN, s. 71; KILIÇOĞLU, s. 19; ÖZEN ARSLAN, s. 7.

¹⁰⁴ AKINTÜRK / ATEŞ, s. 43; ÖZTAN, s. 71; KILIÇOĞLU, s. 19.

¹⁰⁵ KILIÇOĞLU, s. 20; ÖZTAN, s. 72; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 43.

¹⁰⁶ KOÇ, Nevzat: *Türk-İsviçre Hukukunda Nişanlanma Sözleşmesi*, DEÜ Rektörlük Matbaası, İzmir, 2002, s. 74; ÖZTAN, s. 72; DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 29; HATEMİ, s. 21.

¹⁰⁷ KÖPRÜLÜ, Bülent / KANETİ, Selim: *Aile Hukuku*, 1. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1986, s. 56.

¹⁰⁸ KOÇ, s. 87; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 45.

¹⁰⁹ ÖZTAN, s. 76; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 45; KILIÇOĞLU, s. 20; DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 30; ÖZEN ARSLAN, s. 11.

betinin ne olacağı TMK m. 112'de hüküm altına alınmıştır. Hüküm uyarınca nişanın evlenme dışındaki bir sebeple sona ermesi hâlinde nişanlıların birbirlerine ya da ana baba veya ana baba gibi davrananların nişanlılara verdikleri alışılmışın dışındaki hediyeler veren kişi tarafından geri istenebilmektedir¹¹⁰. Burada önemli olan nelerin hediye olarak kabul edildiği ve kabul edilen hediyelerin ise alışılmışın dışında hediye olması gerekliliğidir. Bir şeyin hediye olarak değerlendirilebilmesi için, nişanlanma amacıyla ve dolayısıyla bir nişanlının diğer nişanlıya verdiği ve ekonomik değeri olan bir kazandırma olması gerekmektedir¹¹¹. Dolayısıyla tarafların ahlaki bir ödevin yerine getirilmesi için verdikleri şeyler hediye olarak kabul edilemeyecektir¹¹². Nişanlanma amacı verilen hediyelerin geri istenebilmesi için "alışılmışın dışında" olması gerekmektedir. Alışılmışın dışında bir hediye olup olmadığının tespiti ise hâkim tarafından somut olaya göre takdir edilecektir¹¹³.

TMK m. 122 uyarınca hediyelerin geri verilmesini isteme hakkı hem nişanlılara hem de nişanlının ana ve babası ile onlar gibi davranan kişilere de tanınmıştır. Sözü geçen kişiler elbette bu talep hakkına sadece nişanlılara verilen hediyeler bakımından sahiptirler; aksi hâlde TMK m. 122 uygulama alanı bulmayacak, sebepsiz zenginleşme hükümleri devreye girecektir¹¹⁴.

TMK m. 122/II uyarınca hediyeler aynen ya da mislen geri verilemiyorsa sebepsiz zenginleşme hükümleri uygulanacaktır. Bu hüküm uyarınca verilen hediye ister misli olsun ister olmasın talep edilen kişinin malvarlığında mevcut ise aynen geri verilecektir.

Kararname'de de verilen hediyelerin eğer mevcutsa geri verilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Eğer mevcut değilse ise hibe hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmiştir.

2. Tazminat Talebi

Tazminat istemi sadece nişanın bozulması hâlinde ortaya çıkan bir sonuçtur; dolayısıyla diğer sebeplerle nişanın sona ermesi hâlinde tarafların tazminat isteminde bulunması söz konusu olmamaktadır.

Tazminat talebi ise maddi tazminat ve manevi tazminat olarak iki ayrı maddede düzenlenmiştir. Maddi tazminat istemi TMK m. 120'de hüküm altına alınmaktadır. Bu hüküm uyarınca nişanlılardan biri nişanı haklı bir sebep olmaksızın bozmuşsa veya nişanın bozulmasına kendi kusuruyla sebep olmuşsa kusurlu olan taraf diğerine tazminat ödemekle yükümlüdür¹¹⁵. Nişanın bozulması üzerine açılacak olan bu tazminat davası, aile hukuku ilişkisinden kaynaklanan bir alacak davasıdır¹¹⁶. Maddi tazminatın kapsamında tarafların nişanlanma sebebiyle yaptığı masraflar ve katlandıkları fedakârlıklar yer almaktadır¹¹⁷. Maddi tazminat davası açılabilmesi için, taraflar arasında geçerli bir nişanlılık ilişkisinin bulunması, haklı bir sebebin bulunmaması veya nişanı diğer tarafın bozmasına kendisine karşı dava açılan nişanlının kendi kusurlu davranışıyla sebebiyet vermesi ve nişanın bozulması sonucunda ortaya bir zarar çıkmış olması gerekmektedir¹¹⁸. Maddi tazminat davası sonunda hükmedilecek miktar Kanun'da "uygun bir tazminat" olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu miktarın belirlenmesinde hâkime takdir yetkisi tanınmaktadır¹¹⁹. Bu davayı açacak kimseler TMK m. 120'de "*kusursuz nişanlı, ana ve babası ile ana ve baba gibi davranan diğer kişiler*" olarak belirlenmiştir.

¹¹⁰ ÖZTAN, s. 80; KOÇ, s. 132; HATEMİ, s. 23; DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 42; KILIÇOĞLU, s. 30; ÖZEN ARSLAN, s. 23.

¹¹¹ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 42; ÖZEN ARSLAN, s. 23.

¹¹² ABİK, Yıldız: "Nişanlanma ve Nişanlılık", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2005, Cilt 54, Sayı 2, s. 103; DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 43; ÖZTAN, s. 80.

¹¹³ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 44; ÖZTAN, s. 83; ÖZEN ARSLAN, s. 24.

¹¹⁴ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 45; ÖZTAN, s. 97.

¹¹⁵ GÜVENÇ, Ahenk Çiçek / TURAN, Gözde Canan / ERGÜN, Buğrahan: "Nişanın Bozulması Nedeni ile Maddi ve Manevi Tazminat", *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 2021, Cilt 8, Sayı 67, s. 725; ÖZTAN, s. 98; DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 33; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 51; ÖZEN ARSLAN, s. 16.

¹¹⁶ Bu dava bir haksız fiil davası değildir. ÖZTAN, s. 98; ÖZEN ARSLAN, s. 16; GÜVENÇ / TURAN / ERGÜN, s. 725.

¹¹⁷ Bu kapsam sadece nişanlıların açacağı tazminat davası bakımından aranan bir kıstastır. ÖZTAN, s. 98.

¹¹⁸ KILIÇOĞLU, s. 22 vd.; ÖZTAN, s. 99 vd.; DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 34 vd.; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 51; ÖZEN ARSLAN, s. 17; KOÇ, s. 82; GÜVENÇ / TURAN / ERGÜN, s. 726 vd.

¹¹⁹ AKINTÜRK / ATEŞ, s. 53; KOÇ, s. 105; ÖZTAN, s. 106.

Bir diğer tazminat talebi ise elbette manevi tazminattır. Manevi tazminat ise TMK m. 121’de hüküm altına alınmaktadır. Manevi tazminat davası tek başına açılabileceği gibi maddi tazminat davasıyla birlikte de açılabilir¹²⁰. Manevi tazminat talebi için 121. madde gereği kişilik hakkının zedelenmiş olması gerekmektedir; dolayısıyla sadece nişanın bozulmuş olması ve diğer tarafının kusurlu olması yeterli olmamaktadır¹²¹. Manevi tazminat isteminde bulunacak kişiler, maddi tazminattan farklı olarak sadece nişanlılardır¹²². Bu davanın açılabilmesi için arada geçerli bir nişanlılık ilişkisinin bulunması, nişanın bozulması, talepte bulunan tarafın kişilik hakkının saldırıya uğramış olması ve saldırı nedeniyle bir zarar doğmuş olması gerekir. Şartların varlığı hâlinde nişanı kusurlu olarak bozan taraf, diğer tarafa tazminat ödemekle yükümlü olmaktadır. Ödenecek olan tazminat miktarını hâkim takdir hakkını kullanarak tespit edecektir¹²³. Hâkim tazminat miktarının irat şeklinde veya taksitler hâlinde ödenmesine hükmedemez; belirli miktar paraya toptan hükmeder¹²⁴.

Tazminat talebi Kararname’de düzenlenmemiş; bunun temelinde ise İslam hukukunda nişanlanmanın bir sözleşme olarak kabul edilmemesi prensibi yer almaktadır¹²⁵. Dolayısıyla Kararname bu açıdan TMK uygulamasından ayrılmaktadır.

SONUÇ

Nişanlanma İslam hukukunda ve dolayısıyla Osmanlı hukukunda önemli bir yer tutmaktadır. Kadının ve erkeğin bir aile kurmasının temelini oluşturan evlilik akdinin bir ön aşaması olarak kabul edilen nişanlanma, 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile yasal bir güvenceye kavuşturulmuştur. Nişanlanma, Kararname’de evlenme vaadi olarak kabul edilmiş ve nişanlanmanın evlenmeye zorlama hakkı vermediği hüküm altına alınmıştır.

Nişanlanmanın evlenmeye zorlama hakkı vermemesinin doğal bir sonucu olarak da taraflar karşılıklı olarak ya da tek taraflı irade beyanıyla nişanlılık ilişkisini sonlandırma hakkına da sahip olmuşlardır.

Nişanlanmanın sona ermesi pek çok sebebe dayanmaktadır. Her ne kadar Kararname sona erme sebeplerini bir sınıflandırmaya tabi tutmamış olsa da modern hukuk sistemlerine bakılarak nişan ilişkisini sona erdiren sebepler farklı kategorilerde değerlendirmeye uygun görünmektedir. Nişanlanma tarafların iradesiyle sona erebileceği gibi tarafların iradesi dışında gelişen durumlar neticesinde de sona erebilmektedir.

Evlenme engellerinin ortaya çıkması, taraflardan birinin ölümü gibi sebepler nişanlıların kendi iradelerinin dışında ortaya çıkan ve bu ilişkinin sona ermesine yol açan sebepler olarak gösterilebilir. Kararname özellikle nişanlılardan birinin ölümü hâlinde nişan ilişkisinin sona ereceğini, hatta tarafların birbirine verdikleri hediyeler ile mehrin de iade edileceğini hüküm altına almaktadır.

Tarafların iradesine dayanan ve nişanlılık ilişkisini sona erdiren sebepler ise tarafların evlenmesi ve nişanın bozulması olarak karşımıza çıkmaktadır. Evlenme, nişanlanmanın doğal bir sona erme hâlini oluşturmaktadır. Zaten nişanlanma bir evlenme vaadi olduğuna göre tarafların nişanlanma ile güttüğü amaç evlenmek ve bir aile kurmaktır. Nişanın bozulması taraflardan birinin isteği üzerine nişanlılık ilişkisinin sonlandırılmasıdır. Her ne kadar nişanlanmanın tarafların iradesiyle ortadan kaldırılmaması

¹²⁰ ÖZTAN, s. 109; GÜVENÇ / TURAN / ERGÜN, s. 728.

¹²¹ ŞAHİN ŞENGÜL, Eda / ÇELT, Damla Özden: “Yargıtay Kararları Işığında Nişanın Bozulmasında Manevi Tazminat”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021, Cilt 12, Sayı 2, s. 525; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 54; ÖZTAN, s. 110; DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 39; HATEMİ, s. 26 vd.; GÜVENÇ / TURAN / ERGÜN, s. 729.

¹²² ŞAHİN ŞENGÜL / ÇELT, s. 535; ÖZTAN, s. 115; GÜVENÇ / TURAN / ERGÜN, s. 730; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 56.

¹²³ Hâkim bu tespiti yaparken tarafların ekonomik ve sosyal durumlarını göz önünde bulundurmalıdır. ÖZTAN, s. 114; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 56; ŞAHİN ŞENGÜL / ÇELT, s. 535; GÜVENÇ / TURAN / ERGÜN, s. 729.

¹²⁴ ÖZTAN, s. 114; GÜVENÇ / TURAN / ERGÜN, s. 729.

¹²⁵ Detaylı bilgi için bkz. s. 19 vd.

gerektiği hususunda bazı görüşler olsa da Kararname taraflara nişanlılık ilişkisini sonlandırma hakkı tanımaktadır. Taraflara tanınan bu hak, elbette nişanlanmanın evlenmeye zorlama hakkı vermemesi hükmünün bir neticesidir.

Nişanın bozulması ile taraflar arasında birçok anlaşmazlık ortaya çıkmaktadır. Bu anlaşmazlıklar mehir, hediyeler ve tazminat bakımından kendini göstermektedir. Kararname nişanın bozulması hâlinde açıkça mehir ve hediyelerin ne şekilde iade edileceğini hüküm altına almakta, tazminata ilişkin ise bir hüküm içermemektedir.

Nişanın bozulması hâlinde mehirin ne şekilde iade edileceği önemli bir konudur. Kararname mehirin kadına ait olduğunu ve onun rızası olmadan kendisinden geri alınamayacağını düzenlemiştir. Kadına ödenecek mehir miktarının tespitinde tarafların anlaşmasının esas olduğunu belirten Kararname, miktar bakımından ne alt ne de üst sınır öngörmüştür.

Nişanın bozulmasının başka bir sonucu ise hediyelerin iadesidir. Hediyelerin iadesi hususunda mezhepler farklı sonuçlara varmış ancak Kararname hediyelerin iadesinde Hanefi mezhebinin görüşünü esas almıştır. Hediyelerin iadesinde önemli olan, nişanın bozulması esnasında o hediyelerin mevcut olup olmadığıdır. Nişanın bozulması hâlinde eğer hediyeler mevcut ise -yani bozulmamış ya da telef olmamışsa- hediye alan tarafın bu hediyeleri iade yükümlülüğü bulunmaktadır. Hediyelerin mevcut olmaması durumunda ise iade yükümlülüğü doğmayacak, Kararname'nin ilgili hükmü uyarınca zayı olan bu hediyeler hakkında hibe hükümleri geçerli olacaktır.

Nişanın bozulmasıyla birlikte ortaya çıkan sonuçlardan biri de nişanı bozan tarafın diğer tarafa tazminat ödeme yükümlülüğü altında olup olmadığı hususudur. Bu husus klasik İslam hukukçuları ve modern İslam hukukçuları tarafından farklı yorumlanmaktadır.

Hukuk-1 Aile Kararnamesi tazminat konusunu düzenlemese de bu yükümlülüğü yasaklayan bir hüküm de içermemektedir. Kanımızca Kararname ile bırakılan bu boşluk, nişanın haklı sebebe dayanmaksızın bozulması hâlinde, bu bir haksız fiil niteliğinde olduğundan, karşı tarafın bu sebeple uğramış olduğu gerek maddi gerekse manevi zararının karşılanması ile doldurulabilirdi. Kaldı ki bu sonuç, İslam hukukunun ruhuna daha uygun düşer niteliktedir.

Türk Medeni Kanunu'nda gerek nişanlanmanın bir evlenme vaadi olarak kabul edilmesi gerekse nişanlanmanın sona ermesinin hüküm ve sonuçlarına ilişkin hükümlerin Kararname ile paralel düzenlemeler içerdiğini söylemek mümkündür. Hatta Kararname'de yer alan ve İslam hukukunda esas olan mehir uygulamasının her ne kadar TMK'da düzenlenmemiş de olsa hâlâ uygulandığını ve uyuşmazlık konusunu yapıldığını ifade etmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- ABİK, Yıldız: “Nişanlanma ve Nişanlılık”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2005, Cilt 54, Sayı 2, s. 65-152.
- ACAR, İbrahim: “İslam Hukuku Açısından Nişanlanma”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2005, Sayı 23, s. 71-93 (Nişanlanma).
- ACAR, İbrahim: “Mehrin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2011, Sayı 17, s. 367-388 (Mehir).
- AKGÜÇ, Mehmet Fatih: *Evlilik Öncesi Sürecin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mardin, 2021.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet: *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Diyarbakır, 1985.
- AKINTÜRK, Turgut / ATEŞ, Derya: *Aile Hukuku*, 24. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2021.
- AKTAN, Hamza: “Daman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 8, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1993, s. 450-453.
- AKYÜZ, Jülide: “Evlendirme Sözleşmesinin Önemli Bir Ögesi Olan “Mehir” Hakkında Bazı Düşünceler”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2005, Cilt 24, Sayı 37, s. 213-230.
- APAYDIN, H. Yunus: “İbra”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 21, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2000, s. 263-266.
- ATAR, Fahrettin: “Sulh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 37, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2009, s. 481-485.
- AYBAKAN, Bilal: “Zarar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 44, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2013, s. 130-134.
- AYDIN, Mehmet Akif: “Hukuk-ı Aile Kararnamesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 18, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1998, s. 314-318 (Kararname).
- AYDIN, Mehmet Akif: *Osmanlı Aile Hukuku*, 2. Baskı, Klasik Yayınları, İstanbul, 2018 (Osmanlı).
- AYDIN, Mehmet Akif: *Türk Hukuk Tarihi*, 5. Baskı, Hars yayıncılık, İstanbul, 2005.
- BARDAKOĞLU, Ali: “Hediye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 17, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1998, s. 151-155.
- BARDAKOĞLU, Ali: “Hibe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 1998, Cilt 17, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, s. 421-426.
- BAYGIN, Cem: “Tanzimattan Günümüze Aile Hukukunun Gelişim Sürecine Kısa Bir Bakış”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2016, Cilt 22, Sayı 3, s. 453-462.
- BENLİ, Abdullah: *İslam Hukukunda Manevi Tazminat*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1997.
- BOZKURT, Gülnihal: *Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.
- CİN, Halil / AKYILMAZ, Gül: *Türk Hukuk Tarihi*, 4. Baskı, Sayram Yayınları, Konya, 2011.
- CİN, Halil: “İslam Hukukunda Mehr”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1972, Cilt 29, Sayı 1, s. 199-254 (Mehr).
- CİN, Halil: *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Konya, 1988 (Evlenme).
- ÇINAR, Hafize: *İslam Hukukunda ve Medeni Hukukta Evlilik Engelleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.
- DAĞCI, Şamil: “İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-I (Sürekli Evlenme Engelleri)”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, Cilt 39, Sayı 1, s. 175-238.

- DALGIN, Nihat: "İslam Hukuku Açısından Boşanmanın Sonuçlarından Maddi Tazminat Üzerine Bir Değerlendirme", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2005, Cilt 18, Sayı 18-19, s. 35-69.
- DİRİK, Mehmet: "İslam Hukuku Açısından Nişanı Bozma Tazminatı", *Mîzânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi*, 2021, Sayı 13, s. 107-137.
- DOĞANGÜZEL, Semra Betül: *Osmanlı Hukukunda Nişanlanma*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- DOĞRU, Halime: "XVI-XVII. Yüzyıllarda Şer'ıye Sicilleri ve Kanunnamelere Göre Nişanlanma-Evlenme ve Boşanma", *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, Cilt 1, Sayı 1, s. 39-54.
- DÖNDÜREN, Hamdi: *Delilleriyle İslam Hukuku Şahıs, Aile ve Çözümlü Miras*, Erkam Yayınları, İstanbul, 1993.
- DURAL, Mustafa / ÖĞÜZ, Tufan / GÜMÜŞ, Mustafa Alper: *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku*, 16. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021.
- ERTUÇ, Hüseyin: *İslam Hukuku Açısından Nişanlanma*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1999.
- GÜNEŞ, Ahmet: "İslam Hukuku Açısından Nişanlanma", *Dini Araştırmalar Dergisi*, 2007, Cilt 10, Sayı 29, s. 161-188.
- GÜVENÇ, Ahenk Çiçek / TURAN, Gözde Canan / ERGÜN, Buğrahan: "Nişanın Bozulması Nedeni ile Maddi ve Manevi Tazminat", *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 2021, Cilt 8, Sayı 67, s. 723-732.
- HAS, Şükrü Selim: "Nişanın Bozulmasının Hukûkî ve Dînî/Ahlakî Neticeleri", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2006, Sayı 30, s. 113-131.
- HATEMİ, Hüseyin: *Aile Hukuku*, 9. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- KAHVECİ, Nuri: *İslam Aile Hukuku*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul, 2014 (İslam Aile).
- KAHVECİ, Nuri: *İslam Hukuku Açısından Nişanlılık*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul, 2021 (Nişanlılık).
- KAMA, Sezen: "Osmanlı Hukukunda Evlilik Akdi ve Söz Konusu Akdin 1869 Tarihli Tabiiyyet-İ Osmaniyye Kanunnamesine Göre Osmanlı Tabiiyyetine Etkisi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2013, Cilt 71, Sayı 1, s. 673-708.
- KARAASLAN, Arzu: "Osmanlı Toplumunda Ailenin Teşekkülünde İlk Adım: Namzedlik", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 2015, Cilt 5, Sayı 2, s. 186-199.
- KARAMAN Hayrettin: *Mukayeseli İslam Hukuku, Cilt I*, Nesil Yayınları, İstanbul, 1991.
- KILIÇOĞLU, Ahmet M.: *Aile Hukuku*, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2020.
- KILINÇ, Ahmet / KILINÇ, Ayşe Nur: "Mehrin Türk Pozitif Hukuku Açısından Yeniden Değerlendirilmesi Gerekliliği", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2019, Cilt 1, Sayı 10, s. 103-118.
- KILINÇ, Ahmet: "İslam Hukukunun Evrenselliği Bağlamında Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile Malezya İslam Aile Hukuku Kanunu 1984'ün Mukayesesi", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2019, Cilt 14, Sayı 2, s. 623-662 (İslam Hukuku).
- KILINÇ, Ahmet: "Osmanlı Devleti'nde Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi Olarak Muslihun: Osmanlı Arabuluculuğu", (Ed.) GEDİKLİ, Fethi: *II. Türk Hukuk Tarihi Bildirileri Cilt 2*, 2016, s. 54-55 (Muslihun).
- KOÇ, Nevzat: *Türk-İsviçre Hukukunda Nişanlanma Sözleşmesi*, DEÜ Rektörlük Matbaası, İzmir, 2002.
- KONAN, Belkıs: "Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde Kadının Hukuki Durumu ile İlgili Düzenlemeler", (Ed.) GEDİKLİ, Fethi: *II. Türk Hukuk Tarihi İslam Hukuku Kongresi Bildirileri Cilt 1*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 323-352 (Kadın).
- KONAN, Belkıs: "Konya 42 numaralı Şer'ıyye Sicil Defterine Göre 18. Yüzyılın Başlarında Konya'da Aile Hukuku Davaları", *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021, Cilt 4, Sayı 1, s. 103-122 (Konya 42).
- KÖPRÜLÜ, Bülent / KANETİ, Selim: *Aile Hukuku*, 1. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1986.

- KÜÇÜK, Fatih: *İslam Hukukuna Hutbe (Kız İsteme) ve Nişanlılık Dönemi*, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan, 2018.
- KÜÇÜKTİRYAKİ, Ahmet Yasin: “Osmanlı Devletinde Tanzimat Sonrası Aile Hukuku Alanındaki Gelişmeler ve Hukuk-I Aile Kararnamesi”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014, Cilt 13, Sayı 26, s. 177-201.
- KÜÇÜKTİRYAKİ, Ahmet Yasin: *Sadreddin Efendi'nin Hukuk-ı Aile Kararnamesine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009.
- OKUR GÜMRÜKÇÜOĞLU, Saliha: “İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2013, Cilt 17, Sayı 4, s. 223-256.
- ÖZEN ARSLAN, Damla: “Nişanlanmanın Sona Ermesi ve Sonuçları”, *Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2022, Cilt 3, Sayı 1, s. 1-28.
- ÖZPOLAT, Leyla: *1 Numaralı Konya Şer'iyeye Sicili (970-1019/1563-1610) (Değerlendirme ve Transkripsiyon)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2016.
- ÖZTAN, Bilge: *Aile Hukuku*, 6. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.
- PAÇACI, İbrahim: “Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslam Aile Hukuku (Evllenme ve Boşanma Örneği)”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2008, Sayı 11, s. 59- 92.
- SAĞLAM, Hadi: “İslam Hukukunda Mehir Evlilik Sigortası Mıdır?”, *Universal Journal of Theology*, 2016, Cilt 1, Sayı 1, s. 1-19.
- SAK, İzzet / ÇETİN, Cemal: *Konya Kadı Sicili 50 (1138-1139 / 1726-1727)*, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya, 2014.
- SAK, İzzet: “Osmanlı Toplumunda Nâmzedin (Nişanın) Bozulması ve Sonuçları: Konya Örneği (18. Yüzyılın İlk Çeyreğine Âit Konya Şer'iyeye Sicillerine Göre)”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2006, Sayı 16, s. 493-523.
- SAVADAGO, Abdaourahamane: *İslam Aile Hukukunda Nişanlanma ve Evlilik Akdi Esnasında Ortaya Çıkan Çağdaş Problemler*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2018.
- SOLAK, İbrahim: *Konya BŞB*, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya, 2016.
- ŞAHİN ŞENGÜL, Eda / ÇELT, Damla Özden: “Yargıtay Kararları Işığında Nişanın Bozulmasında Manevi Tazminat”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021, Cilt 12, Sayı 2, s. 520-538.
- ŞENER, Abdülkadir: *İslam Hukukunda Hibe*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1984.
- ÜNAL, Mehmet: “Medeni Kanunun Kabulünden Önce Türk Aile Hukukuna İlişkin Düzenlemeler ve Özellikle 1917 Tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1977, Cilt 34, Sayı 1, s. 195-231.
- YAKUT, Esra: “Klasik Dönem Osmanlı Aile Hukukunda Kadının Konumu”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2015, Cilt 1, Sayı 1, s. 1-23 (Klasik Dönem).
- YAKUT, Esra: *Osmanlı Devleti'nin Son Yıllarında Meşihat, Adliye Maarif ve Hilafet 1918-1922*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2020 (Meşihat).
- YAMAN, Ahmet: *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, 2018.
- YURTSEVEN, Yılmaz: “1917 Tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi ve Osmanlı Aile Hukukuna Getirdiği Yenilikler”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2003, Cilt 11, Sayı 1-2, s. 199-250.
- ZEYDAN, Abdülkerim: *İslam Hukukuna Giriş*, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2012.